

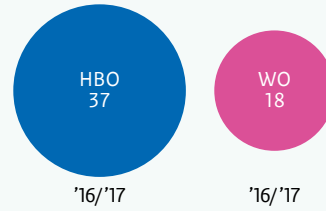
6 Hoger onderwijs

6.1 Participatie in het bekostigd hoger onderwijs	178
6.2 Studiesucces in het bekostigd hoger onderwijs	180
6.3 Kwaliteit	183
6.4 Toegankelijkheid	185
6.5 Bestuur en naleving	187
6.6 Sectoren	191
6.7 Ontwikkelingen	195
6.8 Nabeschuiving	197

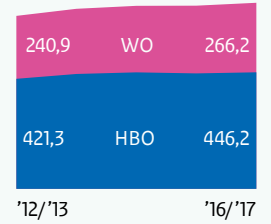

Hoger onderwijs

Aantal bekostigde instellingen

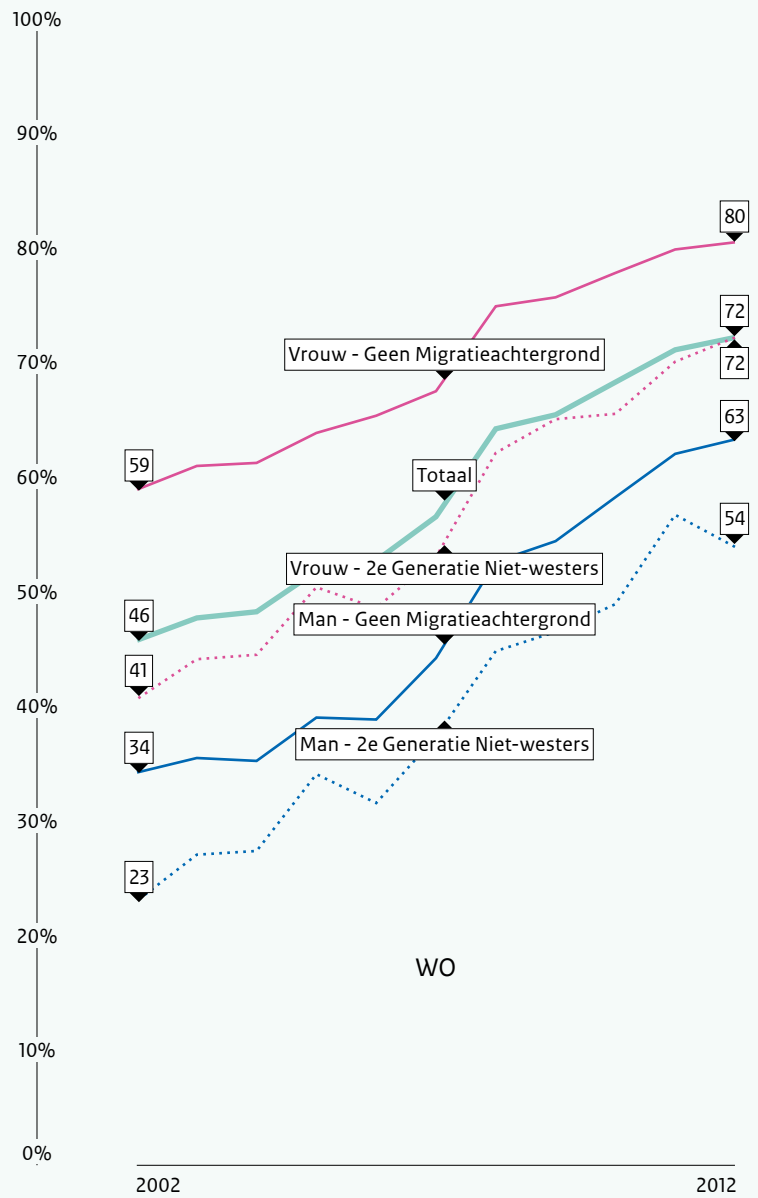
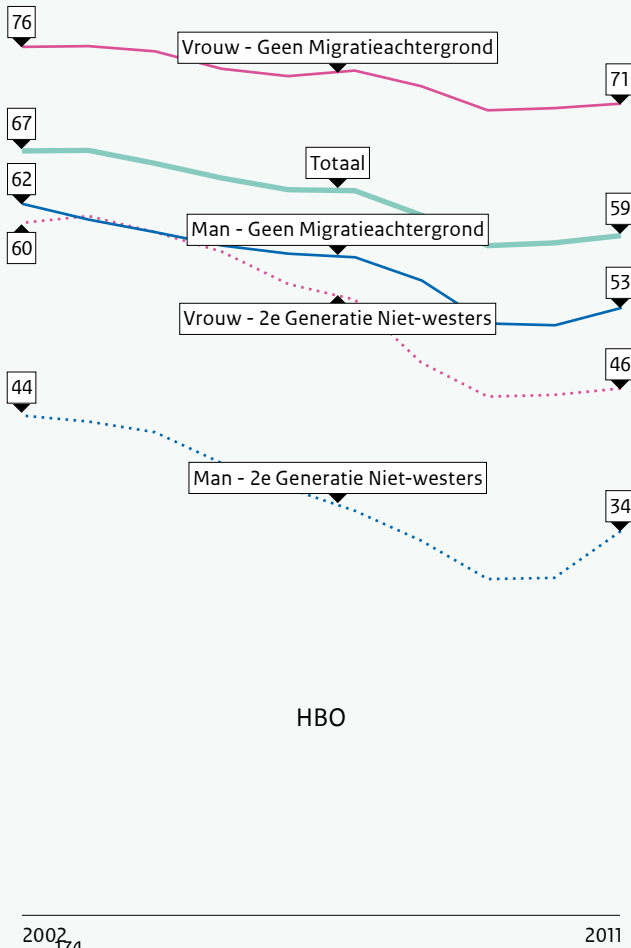
Aantal studenten x 1.000

Wisselend studiesucces

In het hbo halen relatief meer studenten een diploma na de nominale studieduur plus een jaar dan in eerdere jaren. Toch is het rendement bij hbo-studenten lager dan bij wo-studenten. Vrouwen hebben meer studiesucces dan mannen. Vooral mannen met een niet-westerse migratieachtergrond halen minder vaak een diploma dan andere studenten.

Diplomarendement naar cohort en migratieachtergrond

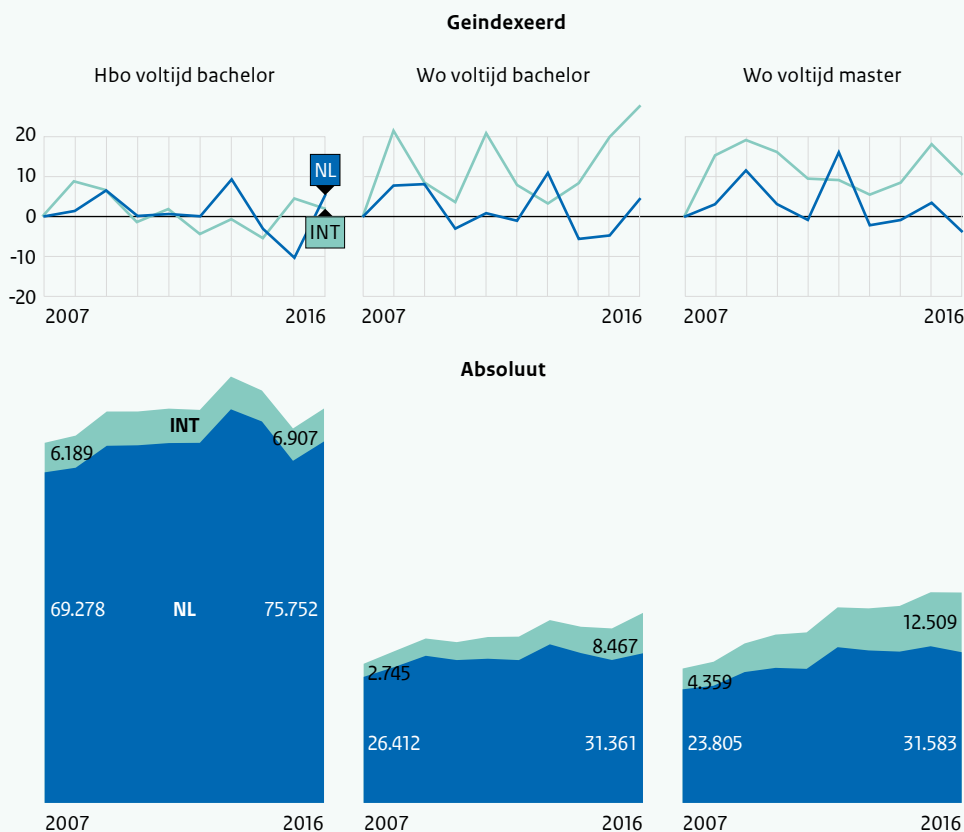

Steeds meer internationale studenten

Vooral in het wo stromen steeds meer internationale studenten in. In 10 jaar tijd verdubbelde hun aandeel in de instroom tot een kwart van alle wo-studenten. De internationale studenten vallen vaak uit in het eerste jaar. Als ze na het eerste jaar doorstuderen, is hun studiesucces groter dan van Nederlandse studenten.

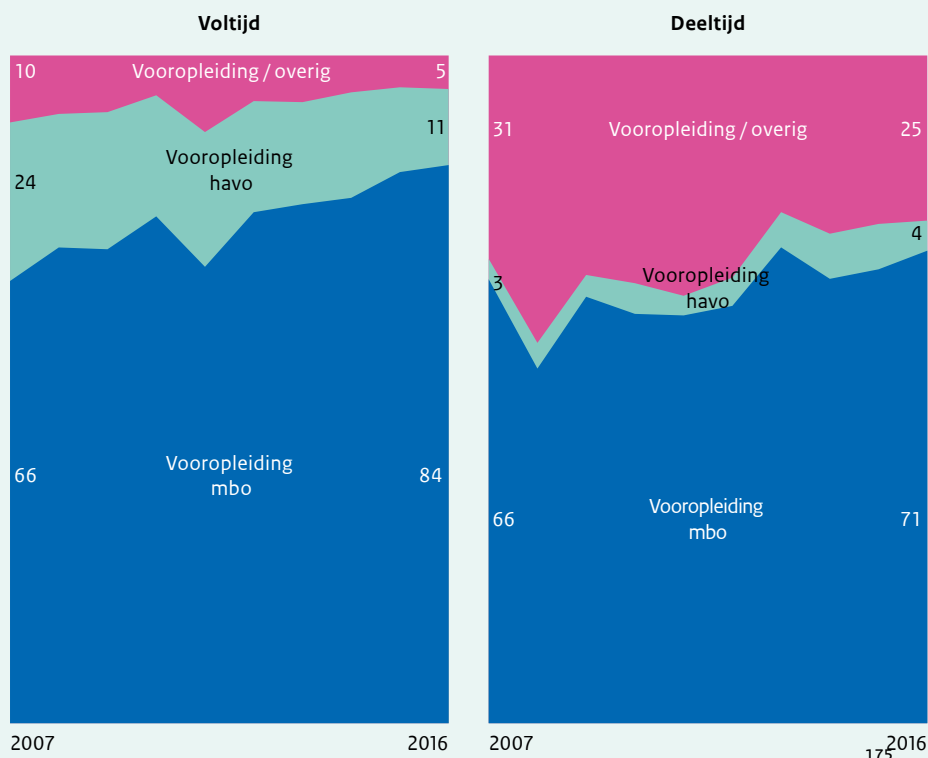
Ontwikkeling internationale instroom

Ad-opleidingen in trek bij mbo-ers

Het aantal studenten dat direct instroomt in een associate degree neemt toe. Steeds vaker hebben deze studenten een mbo-vooropleiding. In de voltijd variant zelfs meer dan 80%.

Ontwikkeling instroom in voltijd en deeltijd Ad (%)

Samenvatting

Positieve ontwikkelingen hoger onderwijs versterken • Het aantal studenten stijgt, een beperkt aantal opleidingen krijgt bij de accreditatie een herstelopdracht en het arbeidsmarktperspectief van afgestudeerden is goed. Ook neemt het rendement – na vele jaren van daling – in het hbo licht toe. Het is zaak de positieve ontwikkelingen te versterken om de goede positie van het hoger onderwijs te behouden. Dit stelt het hoger onderwijs voor een aantal opgaven, waaronder het verder verbeteren van het lage hbo-rendement, de permanente kwaliteitsborging van het accreditatiestelsel versterken, meerwaarde van de internationale instroom realiseren zonder de toegankelijkheid voor studenten met een Nederlandse vooropleiding te beperken, en zorgen voor transparante informatievoorziening aan (aspirant-)studenten.

Meer startende studenten • In het studiejaar 2016/2017 startte bijna een kwart miljoen studenten aan een opleiding in het bekostigd hoger onderwijs. Dit waren meer studenten dan het jaar ervoor. Voor het eerst in jaren neemt de instroom in de bekostigde deeltijdopleidingen licht toe, vooral bij instellingen die deelnemen aan het experiment leeruitkomsten. Ook neemt het aantal studenten in Associate degree-programma's toe.

Toename internationale studenten en Engelstalige opleidingen • De internationale instroom neemt jaarlijks toe, zeker in het wo. In 2016 was 28 procent van de instromers in de wo-master een internationale student. Internationale studenten vallen vaker uit dan Nederlandse studenten. Tegelijkertijd zijn aanzienlijk meer internationale studenten dan Nederlandse studenten een jaar na de nominale studieduur afgestudeerd. Het aantal Engelstalige opleidingen neemt ook toe. De meerderheid van de bacheloropleidingen is Nederlandstalig. Van de wo-masteropleidingen is daarentegen bijna driekwart inmiddels Engelstalig.

Informatie over selectie kan beter • In de wo-master is het aantal selecterende opleidingen toegenomen. Bij selecterende wo-masteropleidingen zien we kleine verschillen in de studentenpopulatie ten opzichte van

niet-selecterende masteropleidingen. Informatievoorziening rond decentrale selectie bij bacheloropleidingen en selecterende masters moet transparanter, zodat een gebrek aan informatie de toegankelijkheid niet beperkt. Voor studenten is niet altijd eenvoudig te achterhalen of er sprake is van selectie, en wat deze selectie inhoudt.

Stijging van rendement in het hbo • Het bachelorrendement in het hbo is 59 procent, in het wo is dit 72 procent. In het hbo is, na een jarenlange daling, het rendement licht gestegen. Net als afgelopen jaren zijn studenten in het hoger onderwijs tevreden over hun opleiding.

Beperkt aantal herstelopdrachten • Voor het tweede jaar op rij is het aantal herstelopdrachten van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) bij de accreditatiebeoordeling van bestaande opleidingen beperkt. Bij aanvragen voor een toets nieuwe opleiding ligt dit anders. Een aanzienlijk deel van deze aanvragen in het hbo en het wo wordt teruggetrokken of onder voorwaarden goedgekeurd. Net als bij een herstelopdracht moeten de opleidingen na de start aantonen dat ze aan de voorwaarden voldoen.

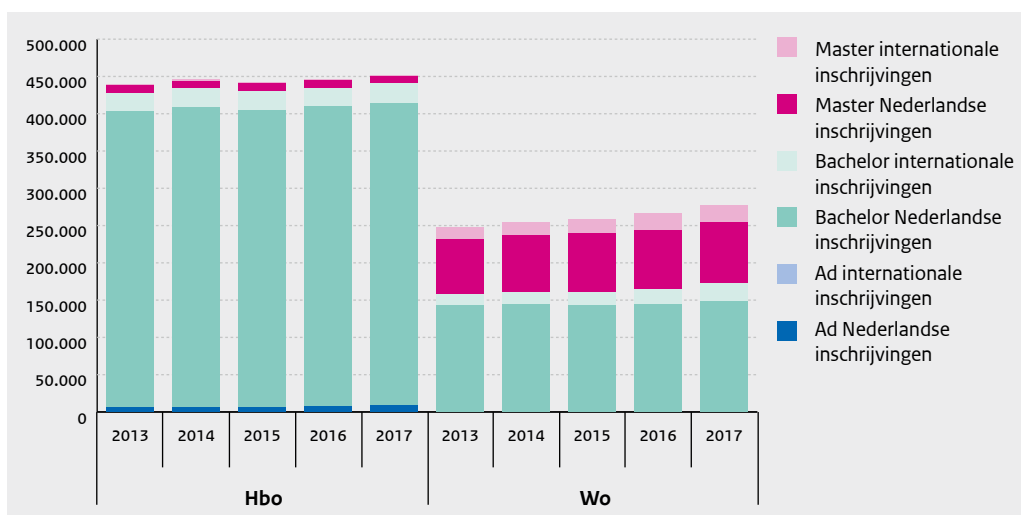
Aanscherping kwaliteitsborging accreditatiestelsel noodzakelijk • De opleidingsaccreditaties functioneren in de kern adequaat. Wel zijn er twijfels over de betrouwbaarheid van de gedifferentieerde oordelen 'goed' en 'excellent'. Om de betrouwbaarheid van accreditatieoordelen in stand te houden is aanscherping van de permanente kwaliteitsborging van het accreditatiestelsel noodzakelijk. Dit kan door het vastleggen van basisspelregels voor de werkwijze van panels, evaluatiebureaus te verplichten de NVAO meer inzicht te bieden in hun werkzaamheden, en hogere eisen te stellen aan de onafhankelijkheid van de visitatiepanelleden.

Niet-bekostigd onderwijs bezorgd over studenten-aantallen • Drie niet-bekostigde instellingen (nbi's) zijn opgehouden te bestaan. Verschillende nbi's geven aan dat de ontwikkeling van het aantal studenten hen zorgen baart. Het gaat zowel om instellingen die kleine of afnemende studentenaantallen vermelden, als om instellingen die de sterke toename van het aantal studenten als risico voor de kwaliteitsborging noemen.

6.1 Participatie in het bekostigd hoger onderwijs

Steeds meer studenten • In het hoger onderwijs studeerden op 1 oktober 2017 bijna 730.000 studenten. Sinds 2013 is het aantal studenten ieder studiejaar gestegen. Alleen bij masteropleidingen in het hbo zien we in 2016 een afname. De Associate degree (Ad)-programma's kennen het kleinste aantal inschrijvingen. In 2016 nam het aantal studenten daar wel met meer dan 10 procent toe en in 2017 met nog eens 20 procent. Waarschijnlijk hangt dat samen met dat Ad's op 1 januari 2018 eigenstandige opleidingen zijn geworden. Het aantal wo-masterstudenten stijgt al jaren. Deze stijging komt voor een groot deel door de toename van het aantal internationale studenten (figuur 6.1a). Negen op de tien internationale masterstudenten staan in het wo ingeschreven. Verhoudingsgewijs is de internationale groep in de wo-bachelor groter dan in de hbo-bachelor en bovendien stijgt het aandeel in de wo-bachelor.

Figuur 6.1a Aantal hoofdinschrijvingen van Nederlandse en internationale studenten in het bekostigd hoger onderwijs naar opleidingsfase in de periode 2013/2014-2017/2018

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

Vooral instroom voltijdstudenten • In 2016 startten bijna 250.000 studenten aan een opleiding in het hoger onderwijs. Voor zes op de tien studenten was dat voor het eerst: zij hadden nog niet eerder in het Nederlandse hoger onderwijs gestudeerd. Voltijdopleidingen hebben de grootste instroom. Vooral bij de Ad-programma's en bij de hbo- en wo-bacheloropleidingen namen de aantallen nieuwe studenten dit studiejaar toe.

De instroom in duale en deeltijdopleidingen in het bekostigd hbo liep in het afgelopen decennium met een derde terug. Een mogelijke verklaring is dat het niet-bekostigde aanbod veelal flexibeler is en op afstand kan worden gevolgd. Daarmee sluit het niet-bekostigde aanbod mogelijk beter aan bij de doelgroep van duale en deeltijdopleidingen, namelijk werkenden. We zien in 2016 weer een lichte toename van het aantal deeltijdstudenten in het bekostigd onderwijs. Dit kan komen doordat in het experiment leeruitkomsten nu ook bekostigde instellingen meer individueel maatwerk kunnen bieden. In het wo is de omvang van het deeltijd- en duale onderwijs marginaal.

Meer internationale studenten • Ook het aantal studenten dat vanuit het buitenland in Nederland komt studeren, groeide het afgelopen decennium jaarlijks. Dit geldt zowel voor de voltijd hbo-master als de voltijd wo-bachelor en -master. De internationale instroom bestaat voor het merendeel uit studenten uit de Europese Economische Ruimte (EER). In de wo-bachelors komen acht van de tien internationale studenten uit een EER-land. In de wo-masters is dit ruim 65 procent (zie verder 6.7).

Westerse migratieachtergrond vaak in wo • In het hoger onderwijs stromen meer vrouwen dan mannen in. Een uitzondering vormen de deeltijd Ad-programma's, waar meer mannen instromen. In het hbo heeft 15 procent van de startende studenten in voltijd bacheloropleidingen een niet-westerse migratieachtergrond en 12 procent een westerse migratieachtergrond. In voltijd Ad-programma's is het aandeel niet-westerse studenten met 20 procent iets hoger. In hbo-deeltijdopleidingen studeren naar verhouding minder studenten met een migratieachtergrond. Mede door de grotere instroom van internationale studenten is in het wo het aandeel studenten met een migratieachtergrond hoger dan in het hbo. In 2016 had bijna een kwart van de instroom in de voltijd wo-bacheloropleidingen een westerse migratieachtergrond en ruim 10 procent een niet-westerse migratieachtergrond.

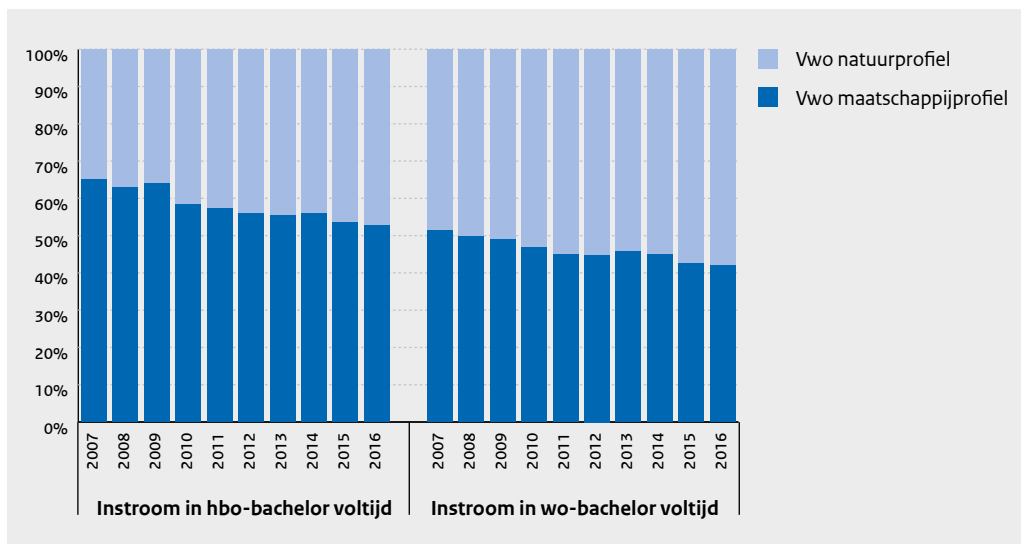
Instroom hbo vooral uit havo en mbo • Iets meer dan de helft van de studenten die starten met een voltijd hbo-bacheloropleiding komt van de havo. Dit aandeel nam de afgelopen jaren licht toe. Een op de drie instromers heeft een afgeronde mbo 4-opleiding. 5 procent van de instromers komt van het vwo. Ook in de deeltijd hbo-bachelor en de voltijd- en deeltijd Ad's studeren voornamelijk studenten met een mbo- en havo-vooropleiding, het aandeel mbo'ers is daar aanzienlijk hoger. In de voltijd Ad's is de mbo-instroom verder gegroeid tot boven de 80 procent.

Weinig hbo-gediplomeerden rechtstreeks naar voltijd wo-master • Driekwart van de studenten die in een wo-bachelor instromen heeft een vwo-vooropleiding. Inmiddels heeft ruim een op de tien studenten een Europees baccalaureaat of ander internationaal diploma waarmee zij instromen in de wo-bachelor. De doorstroom van een Nederlandse bachelor naar een voltijd wo-master bestaat voornamelijk uit wo-bachelorgediplomeerden. Slechts 7 procent stroomt met een hbo-diploma zonder schakelprogramma in. In wo-deeltijdopleidingen is dit anders. Het aantal studenten met een hbo-bachelordiploma dat hier instroomt is gestegen naar bijna de helft. Studenten met een hbo-bachelordiploma kunnen in de deeltijdvariant werken en leren combineren. Het aantal studenten in deeltijd wo-masteropleidingen is echter gering, mede omdat studenten met een wo-bachelordiploma nog weinig uitstromen naar de arbeidsmarkt, maar voltijd doorstuderen.

Bijna helft havo-instromers heeft E&M-profiel • Bijna de helft van de studenten die in 2016 vanuit het mbo instroomden in de voltijd hbo-bachelor had een opleiding in de mbo-sector economie gevolgd. Ook vanuit de havo stroomt bijna de helft in met het profiel economie en maatschappij (E&M). Deze havisten kiezen voor een opleiding in de sectoren economie, gedrag en maatschappij of onderwijs. Onder vwo'ers die in een hbo-bachelor instromen is het E&M-profiel minder dominant. De instroom in de wo-bachelor vanuit het vwo kent een andere samenstelling dan in de hbo-bachelor. Daar is het gecombineerde profiel natuur en gezondheid/natuur en techniek (N&G/N&T) met 35 procent het grootst.

Toename instroom vanuit natuurprofiel • In het voortgezet onderwijs kiezen leerlingen steeds vaker een natuurgeoriënteerd profiel (zie hoofdstuk 3). Daardoor neemt de instroom van havisten en vwo-ers met een natuurgeoriënteerd profiel (N&G, N&T en N&G/N&T) in hbo en wo toe. De instromers in hbo- en wo-bacheloropleidingen vanuit het vwo hebben voor bijna de helft respectievelijk bijna 60 procent een natuurgeoriënteerd profiel (figuur 6.1b). In het wo kiezen de meeste instromers met zo'n profiel voor een studie in de sectoren techniek, gezondheidszorg of natuur. In het hbo kiezen havisten met een natuurgeoriënteerd profiel een studie in de sectoren techniek, gezondheidszorg of economie. Vwo'ers met dit profiel kiezen in het hbo vaak voor een studie in de sectoren techniek, gezondheidszorg of onderwijs.

Figuur 6.1b Ontwikkeling instromers in voltijd hbo- en wo-bacheloropleidingen naar vwo-profiel in de periode 2007/2008-2016/2017 (n vwo in hbo 2016/2017=4.030; n vwo in wo 2016/2017=23.078)

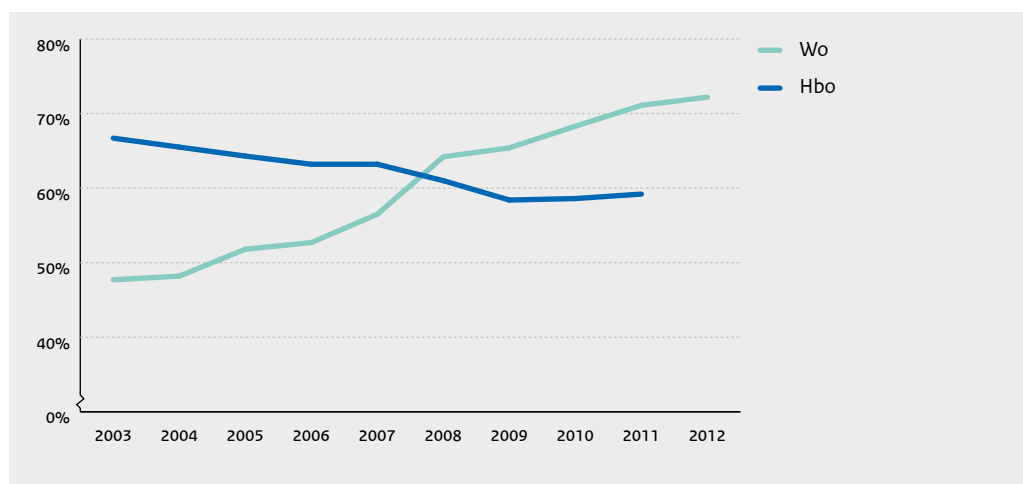
Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

6.2 Studietoetsing in het bekostigd hoger onderwijs

Uitval hoger in hbo dan in wo • Het aandeel hbo-studenten dat in het eerste jaar stopte met hun studie lag met 15 procent in 2015/2016 hoger dan het aandeel wo-uitvallers in dat jaar. Wel is in het hbo de uitval iets afgenomen ten opzichte van de jaren ervoor. In het wo is de uitval stabiel (6 procent). Het grootste aandeel studiestakers zien we in Ad-programma's. Dit was in studiejaar 2015/2016 ruim 20 procent. Met name de uitval onder niet-werkenden ligt hoog (Imandt, Van den Berg, Mulder, Verbeek, Petit en Meng, 2015). Studenten geven als reden de inhoud of omstandigheden van het programma en privéomstandigheden. Naast de uitvallers zijn er studenten die in het eerste jaar van studie veranderen. In de hbo- en de wo-bachelor gaat dit om een op de vijf studenten. In Ad-programma's zien we minder overstappers in het eerste jaar.

Diplomarendement stijgt iets • Het studiesucces van bachelorstudenten in het wo is hoger dan in het hbo. Daarbij steeg het diplomarendement in het wo het afgelopen decennium jaarlijks, terwijl het rendement in het hbo juist lange tijd daalde (figuur 6.2a). Vorig jaar stabiliseerde het hbo-rendement (Inspectie van het Onderwijs, 2017d). In 2016/2017 is er sprake van een lichte stijging. Toch is het diplomarendement in het hbo laag. Van de direct ingestroomde hbo-studenten die in 2011/2012 met een bachelorstudie begonnen, rondde 59 procent van de herinschrijvers die binnen vijf jaar af. In het wo ligt dat percentage op 72 procent.

Figuur 6.2a Percentage diploma's onder herinschrijvers* aan een instelling, na vijf jaar voltijd hbo-bachelor en vier jaar voltijd wo-bachelor voor de cohorten 2003/2004 t/m 2012/2013 (n hbo 2011/2012=58.338; n wo 2012/2013=28.695)**

* exclusief studenten die in het eerste jaar uitvielen of veranderden van opleiding

** alleen directe instroom

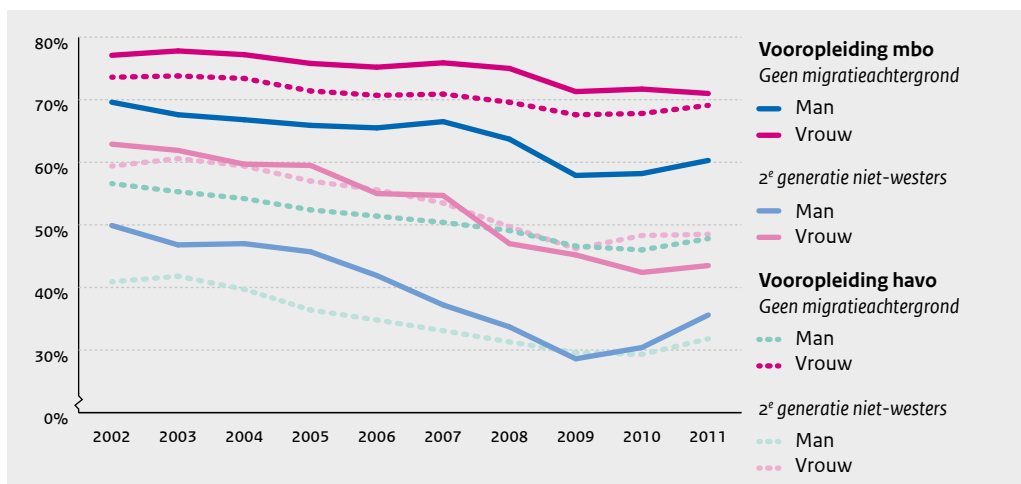
Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

Opleidingsniveau ouders van invloed • Het studiesucces van studenten verschilt per groep. Kijken we naar de ouders, dan zien we dat studenten van wie de ouders geen hogeronderwijsdiploma hebben iets vaker uitvallen en switchen in het eerste jaar van de opleiding. Dit geldt zowel in de hbo- als in de wo-bachelor. Vooral van studenten van wie de ouders maximaal mbo 2-niveau hebben, ligt het diplomarendement iets lager. Het diplomarendement is het hoogst van de groep studenten van wie ten minste een van beide ouders een hbo-opleiding heeft. Kijken we naar het inkomen van ouders, dan zien we meer switchers onder studenten met ouders in de lagere inkomensgroepen. Bij deze groepen blijft ook het diplomarendement in de hbo- en wo-bacheloropleidingen achter.

Meer studiesucces bij vrouwen • Vrouwen vallen minder vaak uit, wisselen minder vaak van studie en halen vaker een diploma. Vrouwen met een vwo-diploma kiezen vaker dan mannen voor een hbo-bachelor. Vrouwelijke hbo-bachelorstudenten met een havodiploma en met een mbo-vooropleiding hebben evenveel studiesucces. Bij mannen ligt dit anders. Mannen met een afgeronde mbo-opleiding hebben meer studiesucces dan mannen met een havodiploma.

Laag rendement bij niet-westerse achtergrond • Studenten met een migratieachtergrond doen het minder goed in het hoger onderwijs. Dit zien we het sterkst bij mannen met een niet-westerse migratieachtergrond. Toch zien we ook bij deze groep het laatste jaar een lichte verbetering in het hbo-diplomarendement (figuur 6.2b). In het wo neemt het diplomarendement van deze groep voor het eerst in jaren daarentegen af (figuur 6.2c).

Figuur 6.2b Percentage diploma's onder herenschrijvers* aan een instelling na vijf jaar voltijd hbo-bachelor naar vooropleiding, migratieachtergrond en geslacht voor de cohorten 2002/2003-2011/2012 (n 2011/2012=42.543)**

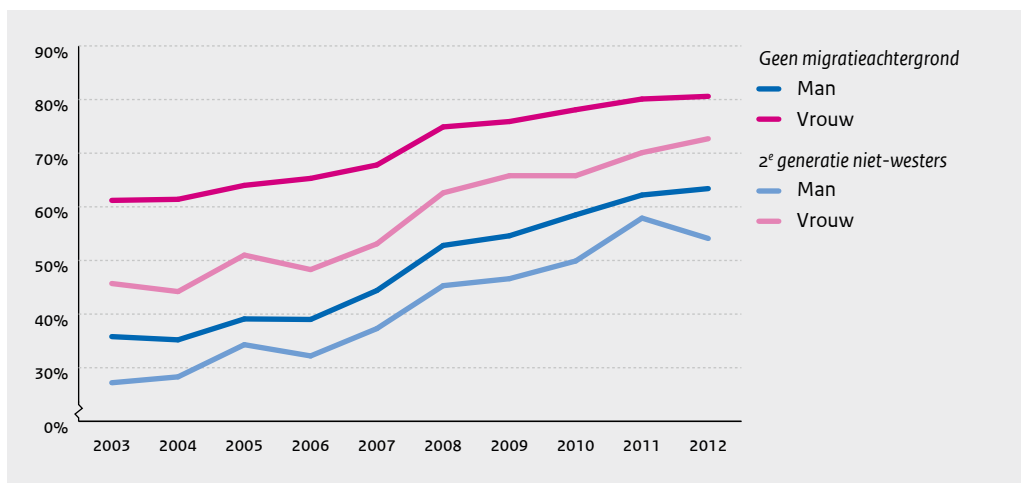

* exclusief studenten die in het eerste jaar uitvielen of veranderden van opleiding

** alleen directe instroom

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

Figuur 6.2c Percentage diploma's onder herenschrijvers* aan een instelling na vier jaar voltijd wo-bachelor naar migratieachtergrond en geslacht voor de cohorten 2003/2004-2012/2013 (n 2012/2013=21.602)**

* exclusief studenten die in het eerste jaar uitvielen of veranderden van opleiding

** alleen directe instroom vanuit vwo

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

Hoogste rendement gecombineerd C&M/E&M • Het hoogste bachelordiplomarendement in het hbo hebben havisten met een gecombineerd profiel cultuur en maatschappij/economie en maatschappij (C&M/E&M). Havisten met een N&T- of E&M-profiel behalen het laagste rendement. Het diplomarendement van studenten met een mbo-economieprofiel ligt ruim 10 procent lager dan bij de andere mbo-profielen. Net als in het hbo behalen vwo'ers met een gecombineerd C&M/E&M-profiel in de wo-bachelor het hoogste rendement. Het kleinste percentage studenten dat na vier jaar is afgestudeerd betreft studenten met een vwo-profiel N&T, wat we terugzien in het lage diplomarendement bij wo-bacheloropleidingen in de sectoren techniek en natuur.

Opnieuw betere arbeidsmarktpositie gediplomeerden • Voor afgestudeerde hbo'ers en wo'ers is de aansluiting op de arbeidsmarkt het afgelopen jaar verder verbeterd. Anderhalf jaar na afstuderen is slechts 5 (hbo) of 7 (wo) procent van de gediplomeerden werkloos (ROA, 2017; VSNU, 2016). Dit percentage is de afgelopen twee jaar gedaald en is laag vergeleken met andere landen (Cedefop, 2017). In ruime meerderheid gaat het om banen op niveau (ROA, 2017).

Hbo-opleidingen met hoge baankans trekken andere studenten • De studentenpopulatie van hbo-opleidingen waar de kans op een baan direct na het afstuderen hoog is, is anders samengesteld dan de populatie in de overige opleidingen. In dergelijke kansrijke opleidingen bevinden zich met name meer vrouwen, maar ook minder studenten uit de laagste inkomensgroepen en minder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond van de tweede generatie (zie verder hoofdstuk 1). Kijken we naar de studentenpopulatie van opleidingen waar vijf jaar na afstuderen veel mensen een baan hebben, dan is het verschil tussen mannen en vrouwen behoorlijk veel kleiner. In wo-opleidingen met een grote baankans vijf jaar na afstuderen zijn studenten van laag opgeleide ouders oververtegenwoordigd.

6.3 Kwaliteit

Weinig hersteltrajecten bij opleidingsaccreditaties • In 2017 beoordeelde de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) de kwaliteit van 291 bestaande opleidingen van bekostigde en niet-bekostigde instellingen (NVAO, 2018). Opleidingen die onvoldoende zijn bevonden en waarover de NVAO oordeelt dat herstel binnen maximaal twee jaar mogelijk is, krijgen een hersteltraject opgelegd. In 2017 was hier zeven keer sprake van. Sinds de invoering van het huidige accreditatiesysteem in 2011 is het aandeel opleidingen met een herstelopdracht na een aanvankelijke toename de laatste twee jaar in zowel het hbo als het wo zeer beperkt (tabel 6.3a).

Tabel 6.3a Oordelen over opleidingen door de NVAO in de periode 2013-2017

	Wo					Hbo				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Positief	323	350	187	83	112	154	239	180	168	169
Aanvraag ingetrokken	0	2	1	1	2	2	3	0	3	1
Herstelperiode	13	37	24	2	2	19	15	5	3	5
Totaal	336	389	212	86	116	175	257	185	174	175

Bron: NVAO, 2018

Regelmatig voorwaarden bij tno • Er is in 2017 93 keer een toets nieuwe opleiding (tno) aangevraagd. In 67 gevallen ging het om aanvragen die voor het eerst werden ingediend. 41 tno's resulteerden in een positieve beoordeling. 18 opleidingen mochten starten onder voorwaarden en 8 aanvragen zijn ingetrokken omdat de instelling een negatief oordeel verwachtte. In de afgelopen jaren lag het aantal positieve tno's iets boven de helft van het aantal aanvragen, kreeg ongeveer een kwart van de opleidingen voorwaarden opgelegd om te mogen starten en is de rest van de tno-aanvragen teruggetrokken. Bij de overige 26 van de 93 tno-aanvragen in 2017 ging het om herbeoordelingen van een eerdere tno. Dit had betrekking op het beoordelen van gestelde voorwaarden of van de toetsing en eindwerken drie jaar nadat de tno was verkregen.

Zelfstandige positie Ad-programma's • Vanaf 1 januari 2018 treedt de Wet invoering associate degree-opleiding in werking. De Ad krijgt hiermee een zelfstandige positie in het hbo. Het aantal tno's in het hbo is fors toegenomen. Al in 2016 werden 24 toetsen van nieuwe Ad-programma's behandeld. In 2017 werden dertien toetsen nieuwe Ad-programma's aangevraagd, waarvan er acht positief zijn beoordeeld. Aan vijf programma's zijn voorwaarden gesteld.

Waardering voor peerreview • In 2017 onderzocht de inspectie de betrouwbaarheid, de stimulerende werking, de lasten, de onafhankelijkheid en de kwaliteitsborging van opleidingsaccreditaties (Inspectie van het Onderwijs, 2017b). Opleidingsbeoordelingen functioneren in de kern adequaat. Een positief aspect van het accreditatiestelsel vormen de peergesprekken. In het accreditatiestelsel beoordeelt een panel van onafhankelijke deskundigen de opleidingen door peerreview. Peerreview is gangbaar in het hoger onderwijs in Europa. Op dit punt wijkt de kwaliteitsbeoordeling van het Nederlandse hoger onderwijs af van het funderend onderwijs. Het systeem met peerreview kent een groot draagvlak bij alle betrokkenen in het accreditatieproces. Instellingen ervaren de peergesprekken als open en inhoudelijke gesprekken waar opleidingen veel van leren.

Gedifferentieerde oordelen minder betrouwbaar • De opleidingsbeoordelingen borgen de basiskwaliteit. Panels en de NVAO zijn in staat onderscheid te maken tussen onvoldoende en voldoende. Tegelijkertijd zijn er veel aanwijzingen dat de gedifferentieerde oordelen ‘goed’ en ‘excellent’ minder betrouwbaar zijn. Twijfels aan de betrouwbaarheid van deze oordelen vormen een risico voor het draagvlak voor het accreditatiestelsel. Gedifferentieerd oordelen kan bovendien de openheid van peergesprekken belemmeren en de ervaren lasten vergroten.

Twijfels over onafhankelijkheid • Panels, evaluatiebureaus en NVAO opereren over het algemeen onafhankelijk. Wel staat de onafhankelijkheid onder druk door de spanning die marktwerking bij evaluatiebureaus met zich meebrengt. Opleidingen kunnen een evaluatiebureau inschakelen om de visitatie te begeleiden. Soms maken medewerkers van de evaluatiebureaus onderdeel uit van het panel. Naast visitatiewerkzaamheden wordt door sommige evaluatiebureaus ook advieswerk voor dezelfde instelling verricht. In beide gevallen kan dit leiden tot de schijn van belangenverstrengeling, wat het draagvlak voor het accreditatiestelsel kan ondermijnen. Op het punt van de gedifferentieerde oordelen is een amendement op het wetsvoorstel accreditatie op maat aangenomen. In dit wetsvoorstel is tevens het verder waarborgen van de onafhankelijkheid opgenomen.

Aanscherping kwaliteitsborging noodzakelijk • De kwaliteitsborging van werkzaamheden van de afzonderlijke actoren in het accreditatiestelsel is over het algemeen voldoende geborgd. Voor de NVAO is dit recent ook vastgesteld door de European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA (Gibbs, De Vries, Beccari & Raijmakers, 2017). Op stelselniveau is aanscherping van de permanente kwaliteitsborging echter noodzakelijk om de betrouwbaarheid van de oordelen te versterken. Het is wenselijk dat er basisspelregels worden vastgelegd voor de werkwijze van de panels, bijvoorbeeld als het gaat om de aantallen te beoordelen eindwerken en om de verschillende gesprekspartners. Daarnaast kunnen de bevoegdheden van de NVAO intensiever worden benut, bijvoorbeeld door eigen analyses. Uitgebreidere bevoegdheden zijn nodig om de kwaliteit van het stelsel als geheel te borgen. Zo ontbreekt het de NVAO aan bevoegdheden om handreikingen voor zelfevaluaties en de operationalisaties van het beoordelingskader van evaluatiebureaus op te vragen en daar indien nodig op bij te sturen.

Veel studenten tevreden • Naast de opleidingsbeoordeling geeft ook de studenttevredenheid een indruk van de kwaliteit van het hoger onderwijs. De studenttevredenheid wordt jaarlijks via de Nationale Studenten Enquête (NSE) gemeten. In het algemeen zijn studenten net als afgelopen jaren (zeer) tevreden over hun opleiding in het hoger onderwijs. In het hbo is driekwart van de studenten (zeer) tevreden. In het wo geldt dit voor 85 procent van de studenten. Bij de meeste opleidingsniveaus is de tevredenheid sinds vorig jaar gelijk gebleven of nog iets verder toegenomen. Ondanks de grote studenttevredenheid staat de student-docent ratio, zeker in het wo, onder druk. Op universiteiten groeide het wetenschappelijk personeel de afgelopen jaren verhoudingsgewijs minder hard dan het aantal studenten. Dit geldt niet voor hogescholen. Daar is het personeelsbestand naar verhouding meer toegenomen dan het aantal studenten.

6.4 Toegankelijkheid

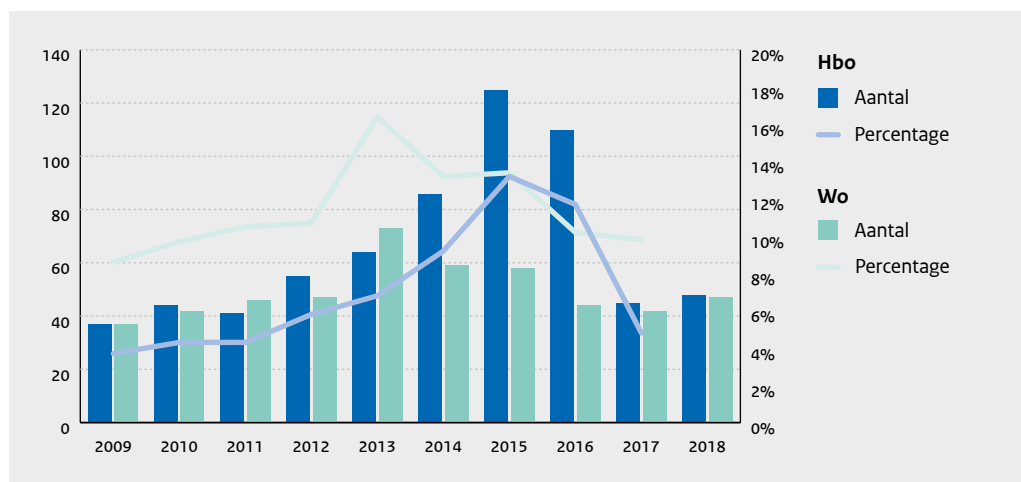
Doorstroom vanuit mbo neemt iets toe • In 2016 zien we een lichte toename van het aandeel van de mbo 4-gediplomeerden dat doorstroomt naar een opleiding in het hbo, nadat dit aandeel het afgelopen decennium vrijwel jaarlijks afnam. Vier op de tien mbo 4-gediplomeerden kiest ervoor binnen twee jaar na het behalen van een diploma door te studeren in het hoger onderwijs. De doorstroom van mbo 4-afgestudeerden naar het ho is verhoudingsgewijs groter voor studenten met ouders uit de laagste inkomensgroep en voor mbo 4-gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond.

Afname doorstroom havisten • De doorstroom van havisten en vwo'ers naar het hoger onderwijs nam in 2016 net als in 2015 af of bleef stabiel. Ongeveer 14 procent van de havo-gediplomeerden en 4 procent van de vwo-gediplomeerden start niet binnen twee jaar nadat ze een diploma in het voorgezet onderwijs hebben behaald in het hoger onderwijs. In plaats van door te stromen naar het hbo, gaat 5 procent van de havo-gediplomeerden naar het vwo en kiest 4 procent direct of met een tussenjaar voor een mbo-opleiding. Havisten kiezen er nu vaker voor eerst een vwo-diploma te halen.

Ontwikkelingen rond selectie

Minder opleidingen met numerus fixus in hbo • In het studiejaar 2017/2018 is de centrale loting voor bacheloropleidingen afgeschaft. Vanaf dit moment bepalen instellingen zelf de wijze waarop zij hun studenten selecteren, mits ze daarbij minimaal twee selectiecriteria hanteren. Het aandeel opleidingen met een numerus fixus nam in 2016/2017 ten opzichte van 2015/2016 zowel in het hbo als wo af (Inspectie van het Onderwijs, 2017c). Deze daling zet in 2017/2018 verder door (figuur 6.4a). Had in 2016/2017 samen nog ruim 11 procent van alle voltijd hbo- en wo-bacheloropleidingen een numerus fixus, in 2017/2018 is dit nog ruim 6 procent. De daling komt vooral door een afname van het aantal numerusfixusopleidingen in het hbo. In 2016/2017 hadden nog bijna 110 hbo-bacheloropleidingen een numerus fixus, in 2017/2018 is dit aantal meer dan gehalveerd tot 45.

Figuur 6.4a Aantal en percentage voltijd bacheloropleidingen met numerus fixus in hbo en wo, in de periode 2009/2010-2018/2019*

* percentages 2018/2019 nog niet bekend

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

Weinig veranderingen komend studiejaar • Er zijn verschillende verklaringen voor de daling van het aantal opleidingen met een numerus fixus in 2017/2018. Zo is landelijk de aanmelding voor opleidingen met een numerus fixus vervroegd en wachten sommige opleidingen af hoe decentrale selectie in plaats van loting bij andere opleidingen uitpakt. Daarnaast had een aantal opleidingen een numerus fixus maar werd de drempel in de praktijk niet overschreden. In 2018/2019 verandert er niet veel. In het hbo neemt het aantal bacheloropleidingen met decentrale selectie licht toe in de sector gezondheidszorg door het instellen van een numerus fixus bij een aantal opleidingen verpleegkunde. In het wo laten de sectoren natuur en techniek een stijging zien.

Vaak toets in selectieprocedure • Van de groep masteropleidingen waarvan de selectiecriteria bekend waren, hanteerde in 2016/2017 ruim 90 procent twee of meer criteria. Negen van de tien selecterende opleidingen gebruikt een toets in de selectieprocedure. Verder zijn motivatie, een cijferlijst van eerder gevolgde vakken voor een indicatie van eerdere prestaties en een minimaal Grade Point Average (GPA) met een harde (cijfer)norm relatief veelgebruikte criteria. De combinatie van cijferlijst, GPA en toets komt het vaakst voor, eventueel aangevuld met andere criteria.

Toename selecterende masters • In 2016/2017 selecteerde een vijfde van de masteropleidingen in het wo. Dit betreft opleidingen die ook criteria stellen aan bachelorstudenten van de eigen instelling. In 2017/2018 is dit aandeel toegenomen tot bijna een op de drie. Als we hier ook opleidingen bij optellen die alleen studenten van buiten de eigen instelling selecteren, dan gaat het om bijna 40 procent van de masteropleidingen.

Kleine verschillen in doorstroom naar master • De direct aansluitende doorstroom vanuit de bachelor naar de master neemt sinds de invoering van de harde knip in 2012/2013 af. Bij de selecterende masters zien we wat meer, hoewel kleine, verschillen in de doorstroom van groepen studenten dan bij niet-selecterende masteropleidingen. Vrouwen, studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, studenten met hoogopgeleide ouders en studenten met ouders uit de hogere inkomensgroepen stromen relatief vaker een master met selectie in. Soortgelijke verschillen zagen we vorig jaar ook bij de samenstelling van de studentenpopulatie in bachelors met een numerus fixus (Inspectie van het Onderwijs, 2017c).

Onduidelijkheid rond begrip selectie • Uit een vragenlijstonderzoek van de inspectie onder masterstudenten blijkt dat de meeste studenten kunnen starten met de masteropleiding van de eerste keus. Voor een op de zes studenten is het niet duidelijk hoe de beslissing tot toelating of afwijzing bij een selectieve master tot stand komt. Ongeveer 18 procent van de studenten in een selecterende master weet niet waarom aanvullende eisen worden gesteld (Inspectie van het Onderwijs, 2018b). De informatievoorziening over de toelating tot de master behoeft nog verdere verbetering. Daarbij speelt ook mee dat het begrip 'selectie' door verschillende partijen verschillend wordt opgevat, zoals universiteiten, studentenbonden en de inspectie. Inmiddels is een taskforce 'Toelating master' in het leven geroepen om een eenduidig begrippenkader op te stellen (VSNU, 2017c). Dit begrippenkader moet de informatievoorziening over selecterende masteropleidingen verbeteren (Rijken, De Leng en Coppiëns, 2017).

Studenten willen gelijke procedure • Meer dan de helft van de wo-masterstudenten denkt dat mogelijk gekwalificeerde studenten afzien van aanmelding bij een selecterende master. Bijna driekwart meent dat de selectie bij een masteropleiding voor alle studenten – ook van andere instellingen – gelijk moet zijn. Meer dan 85 procent van de masterstudenten vindt het een goede zaak dat naast cijfers ook andere criteria worden gebruikt (Inspectie van het Onderwijs, 2018b).

Studenten met een functiebeperking

Bestaan profileringsfonds nauwelijks bekend • Studenten met een functiebeperking kunnen een beroep doen op financiële ondersteuning wanneer zij studievertraging opgelopen. De voorlichting hierover laat echter nog te wensen over (Van den Broek, Wartenbergh, Bendig-Jacobs, Tholen, Duysak en Nooij, 2017). Hoewel vrijwel alle bekostigde instellingen het profileringsfonds op hun website vermelden, blijkt uit gesprekken van de inspectie met studenten met een functiebeperking dat zij niet of nauwelijks van dit fonds hebben gehoord (Inspectie van het Onderwijs, 2018c). Sommige instellingen vrezen dat in de toekomst vaker een beroep zal worden gedaan op het profileringsfonds, nu de financiële ondersteuning door DUO lager is dan voor de afschaffing van de basisbeurs.

Woonsituatie

Meer studenten blijven thuis wonen • De Landelijke Monitor Studentenhuisvesting (Van Hulle, Hooft, Marchal, Zwaneveld en Vijncke, 2017) concludeert dat de invoering van het studievoorschot van invloed is op het huisvestingsgedrag van eerste- en tweedejaarsstudenten. Tussen 2006/2007 en 2014/2015 zijn verschuivingen in het aandeel thuis- en uitwonende studenten gering. Na de invoering van het studievoorschot in 2015/2016 daalde het aandeel uitwonende studenten van 53 tot 49 procent. Met name eerste- en tweedejaarsstudenten wonen vaker thuis. Dit effect zal mogelijk doorwerken naar ouderejaarsstudenten in de komende jaren. Ook het CBS laat zien dat studenten sinds de invoering van het studievoorschot minder uit huis gaan. Daarbij zijn de verschillen tussen studenten op basis van het inkomen van de ouders echter niet toegenomen (Van den Berg en Van Gaalen, 2018).

6.5 Bestuur en naleving

Minder nbi's • In oktober 2016 waren er 131 bekostigde en niet-bekostigde instellingen voor hoger onderwijs (tabel 6.5a). Gedurende het studiejaar 2016/2017 zijn er geen nieuwe niet-bekostigde instellingen (nbi's) bijgekomen. Drie nbi's zijn opgehouden te bestaan, waarmee het aantal op 1 oktober 2017 op 73 komt. Drie andere nbi's hebben aangegeven op termijn te stoppen. Het aantal bekostigde instellingen bleef gelijk. Een op de vijf instellingen heeft een gedeeld bestuur of een partner in een of meer andere onderwijssectoren. Dit is voornamelijk het geval in het niet-bekostigd onderwijs. De instellingen voor hoger onderwijs bieden samen ruim vierduizend voltijd-, deeltijd- en duale opleidingen aan, waarvan 15 procent niet door de overheid wordt bekostigd.

Tabel 6.5a Aantal instellingen in het hoger onderwijs op 1 oktober 2016

	Hbo	Wo
Niet-bekostigde instellingen	72	4
Bekostigde instellingen	37	18
Totaal	109	22

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

Bekostigde instellingen

Daling aantal bekostigde opleidingen door conversies • In het bekostigd onderwijs zien we de afgelopen jaren een afname van het aantal bekostigde hbo- en wo-bacheloropleidingen en het aantal wo-masteropleidingen. Het aantal bekostigde hbo-masteropleidingen is de afgelopen jaren licht gestegen. De afname van het aantal bekostigde hbo-bacheloropleidingen zien we vooral terug in de sectoren economie, onderwijs en landbouw. In het wo is het bachelor- en masteraanbod vooral afgenomen in de sector taal en cultuur. Daarnaast neemt het aantal wo-masteropleidingen in de sectoren onderwijs, techniek en gezondheidszorg af. Dit kan komen door clustering van het opleidingsaanbod. Zo is het aanbod van universitaire lerarenopleidingen de laatste jaren vereenvoudigd en teruggebracht (NVAO en Inspectie van het Onderwijs, 2016).

Transparantie investeringen verbeteren • Het hoger onderwijs kent geen bekostigde instellingen die onder aangepast financieel toezicht staan (Inspectie van het Onderwijs, 2017a). Desondanks nam de rentabiliteit in 2016 zowel in het hbo als in het wo af. Het hbo kent als enige onderwijssector een negatief resultaat (rentabiliteit) over 2016. Dit is met name het gevolg van de toegenomen personeelslasten in combinatie met de minder grote groei van het studentenaantal dan verwacht. De extra uitgaven betreffen voorinvesteringen vooruitlopend op extra middelen door de invoering van het studievoorschot. In het wo is de rentabiliteit in 2016 positief, maar iets lager dan voorgaande jaren. Het wo voorspelt een negatieve rentabiliteit als gevolg van extra investeringen in kwaliteit. Vooruitlopend op de studievoorschotmiddelen hebben hbo- en wo- instellingen in 2015-2017 voorinvesteringen gedaan. De Algemene Rekenkamer kon van een aanzienlijk deel niet vaststellen of dit voorinvesteringen betreft die de kwaliteit van het onderwijs in 2015-2017 ten goede kwamen (Algemene Rekenkamer, 2018). Daarom beveelt de Rekenkamer instellingen aan te zorgen dat de inzet van studievoorschotmiddelen die vanaf 2018 beschikbaar komen gevolgd kan worden.

Groter aandeel personeel in loondienst • Het hbo-onderwijs wordt verzorgd door zo'n 34.000 personeelsleden. De personele lasten groeiden in 2016 tot 77 procent van de inkomsten. Het wo telt bijna 43.000 personeelsleden die onderwijs verzorgen en bijdragen aan onderzoek. In 2016 maakten hier de personeelslasten 64 procent van de inkomsten uit. Anders dan in andere onderwijssoorten daalde in het hbo en wo het aandeel personeel dat niet in loondienst is naar 9 respectievelijk 5 procent.

Samenwerkingsverbanden mbo-hbo • In steeds meer plaatsen worden Ad's, vooruitlopend op de verzelfstandiging als eigenstandige opleiding, ondergebracht in academies of op eigen locaties. Een hogeschool werkt daarbij samen met een of meer opleidingscentra uit de regio. Voorbeelden zijn de Rotterdam Academy en de Avans Academy in Den Bosch. Deze ontwikkeling biedt de mogelijkheid voor de Ad om zich als eigenstandige opleiding te positioneren en te profileren. Instellingen moeten bedacht zijn op de verschillen tussen mbo en hoger onderwijs. Het mbo heeft landelijke kwalificatiedossiers; het hbo werkt met door de opleidingen vastgestelde eindtermen, die als onderdeel van de accreditatie worden beoordeeld. Daarbij is van belang dat de eindverantwoordelijkheid voor de opleiding en diplomering bij de instelling voor hoger onderwijs blijft liggen. Ook mbo-keuzedelen die voor de student kunnen bijdragen aan een betere doorstroom naar een hbo-opleiding vormen een aanjager van samenwerkingen tussen mbo en hbo. Hier dient eveneens de eindverantwoordelijkheid goed geborgd te zijn, in dit geval bij het mbo.

Niet-bekostigde instellingen

Aantal nbi's neemt af • Geringe studentenaantallen in combinatie met de hoge kosten van de accreditatie nopen een aantal niet-bekostigde instellingen te stoppen. De inspectie volgt het afbouwproces voor de zittende studenten. Omdat nbi's pas recentelijk, sinds 1 januari 2018, studenten registeren in BRON HO, zijn gegevens over het aantal studenten dat er studeert nu nog niet beschikbaar. Informatie over deze instellingen krijgt de inspectie via de verslagen van werkzaamheden en bestuursgesprekken.

Ontwikkeling studentenaantallen baart nbi's zorg • Een op de drie niet-bekostigde instellingen uit in het verslag van werkzaamheden zorgen over de ontwikkeling van de studentenaantallen. Daarvan ziet twee derde kleine, sterk fluctuerende of afnemende studentenaantallen als een risico voor de continuïteit van de opleiding of instelling. Andere nbi's zien juist sterk toenemende studentenaantallen als een risico voor kwaliteitsborging.

Versterken academische houding • Ongeveer een vijfde van de nbi's vermeldt in het verslag van werkzaamheden extra aandacht te geven aan de versterking van de academische houding van studenten. Deze aandacht komt voort uit de uitkomsten van de accreditaties. In de komende jaren willen zij onder andere door uitbreiding en aanscherping van de onderzoekleerlijn in het programma het onderzoek meer verweven in onderwijs en keuzevakken. Ook door het aantrekken van meer hogeropgeleide docenten (master en PhD) en meer aandacht voor de kwaliteit van scripties en werkstukken wil men het academisch niveau verhogen.

Aandacht voor internationalisering • Ook in het niet-bekostigd onderwijs zien we aandacht voor internationalisering. Nbi's bieden bijvoorbeeld buitenlandstages en uitwisselingsprogramma's aan of sluiten samenwerkingsverbanden met buitenlandse bedrijven en universiteiten. Ook trekken ze internationale docenten aan. Verschillende nbi's bieden een deel van de opleiding in het buitenland aan. Niet alle besturen zijn op de hoogte van de geldende wetgeving over het aanbieden van opleidingen in het buitenland en de accreditatie van deze opleidingsactiviteiten. Onderlinge kennisdeling tussen instellingen over deze wetgeving is wenselijk.

Naleving en klachten

Aanpak misbruik namen en onterecht verlenen graden • In 2017 is de Wet bescherming namen en graden hoger onderwijs in werking getreden. Met deze wet kunnen misbruik van de namen 'universiteit' en 'hogeschool' en het onterecht verlenen van graden worden aangepakt. De wet is gericht op het voorkomen van misleiding van (aanstaande) studenten en werkgevers. Vooruitlopend op de wet zijn alle instellingen voor hoger onderwijs en een twintigtal aanbieders die zich geen universiteit of hogeschool mogen noemen, door OCW geïnformeerd. Op basis van signalen voert de inspectie onderzoeken uit naar eventueel onterecht gebruik van namen en verlening van graden. Indien nodig kan handhavend worden opgetreden met het opleggen van een bestuurlijke boete.

Aantal klachtmeldingen beperkt • De inspectie ontvangt jaarlijks een beperkt aantal klachtmeldingen over het hoger onderwijs. In 2017 ging het om in totaal 101 klachten, waarvan twee derde over het bekostigd hbo, een kwart over het niet-bekostigd hoger onderwijs en 6 procent over de bekostigde universiteiten. Klachtmeldingen uit het bekostigd hbo gingen in 2017 vooral over de kwaliteit van het onderwijsprogramma en docenten en over tentamens. Die uit het bekostigd wo gingen over de organisatie, tentamens en toelating. De klachtmeldingen uit het niet-bekostigd hoger onderwijs gingen met name over tentamens.

Voorlichting over kosten moet beter • Zo'n vierhonderd klachten van studenten over extra kosten in het hoger onderwijs kwamen binnen bij het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO). Instellingen mogen, naast het collegegeld, studenten niet verplichten extra financiële bijdragen te betalen (OCW, 2015). Iets meer dan 15 procent van de klachten was te weinig specifiek of overduidelijk onterecht. De overige klachten heeft de inspectie bij de betreffende instellingen onder de aandacht gebracht. Uit een analyse van 343 klachten bij 113 opleidingen van 31 instellingen concluderen we dat het grootste deel van de klachten ongegrond blijkt (Inspectie van het Onderwijs, 2018a). Er bleek bijvoorbeeld wel een gratis alternatief voor een excursie voorhanden of het ging om kosten die een student zelf moet dragen (zoals kosten voor practica). Acht van de ingediende klachten waren terecht. Bij die opleidingen zijn wel ten onrechte extra kosten in rekening gebracht. Instellingen hebben verbeteringen doorgevoerd en zijn in een aantal gevallen tot restitutie overgegaan. De analyse van klachten over extra kosten wijst erop dat opleidingen de voorlichting over dit onderwerp moeten verbeteren.

6.6 Sectoren

Tien sterk verschillende sectoren • Het hoger onderwijs biedt opleidingen aan in tien sectoren. De sectoren verschillen sterk van elkaar, bijvoorbeeld in de mate waarin selectie wordt toegepast, de vooropleiding van studenten en het studiesucces. In de beschrijving van de sectoren (zie ook <https://www.onderwijsinspectie.nl/>) worden ook studenten die eerder in het hoger onderwijs hebben gestudeerd meegeteld bij de cijfers over instroom en studiesucces.

Figuur 6.6a Ontwikkelingen in de participatie en het studiesucces van bekostigde voltijd bacheloropleidingen per onderwijssector en totaal*

	Hoger onderwijs			
	Hbo	Wo	↑	↓
Instroom	116.729 ↓	60.102 ↑	↑ De laatste vijf jaar verbeterd	↓ De laatste vijf jaar verslechterd
Uitval	16% -	7% -	- De laatste vijf jaar gelijk of schommelend	
Switch	20% ↑	26% ↑		
Diploma nominaal+1	61% ↓	72% ↑		

	Economie		Gedrag en Maatschappij		Gezondheidszorg		Landbouw		Natuur	
	Hbo	Wo	Hbo	Wo	Hbo	Wo	Hbo	Wo	Hbo	Wo
Instroom	42.484 ↓	10.398 ↑	16.513 ↓	11.499 -	11.515 -	5.895 ↓	3.296 -	1.710 ↑	-	6.089 ↑
Uitval	17% -	10% ↑	18% -	9% -	14% ↑	3% ↑	17% -	3% -	-	7% ↓
Switch	23% ↑	29% ↑	19% ↑	27% -	13% ↑	16% ↑	12% -	14% ↑	-	28% -
Diploma nominaal+1	57% -	74% ↑	63% ↓	78% ↑	74% -	82% ↑	64% -	75% ↑	-	67% ↑

	Onderwijs		Recht		Taal en cultuur		Techniek		Sectoroverstijgend	
	Hbo	Wo	Hbo	Wo	Hbo	Wo	Hbo	Wo	Hbo	Wo
Instroom	12.298 -	-	-	6.243 -	3.942 ↓	6.914 -	26.604 ↑	7.901 ↑	77 ↑	3.453 ↑
Uitval	18% ↑	-	-	6% ↑	13% ↑	10% -	16% ↑	6% -	-	6% -
Switch	21% ↑	-	-	29% ↑	6% ↑	28% ↓	21% ↑	31% ↓	-	9% ↓
Diploma nominaal+1	55% ↓	-	-	65% -	72% ↑	65% ↑	60% ↓	60% ↑	-	78% -

* instroom betreft cohort 2016/2017, uitval en switch cohort 2015/2016, diplomarendement hbo cohort 2011/2012 en diplomarendement wo cohort 2012/2013

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

Economie

Veel switchers uit andere studies • Economie is een grote sector, met naast veel bekostigde opleidingen het grootste aantal niet-bekostigde opleidingen van alle sectoren. In de komende jaren vindt een herordening plaats van het opleidingsaanbod om dit herkenbaarder en wendbaarder te maken (Vereniging Hogescholen, 2017b). Bijna de helft van alle hbo-bachelorstudenten studeert in de sector economie. De sector kent verschillende opleidingen met decentrale selectie of met aanvullende eisen. Zowel in het hbo als in het wo beginnen veel studenten die eerder aan een andere opleiding in het hoger onderwijs studeerden. Het studiesucces van wo-bachelorstudenten is de laatste jaren sterk gestegen tot het wo-gemiddelde. Anders dan in de andere sectoren zijn de deeltijdstudenten in de sector economie tevredener over hun opleiding dan de voltijdstudenten (NSE, 2017) en werken hbo-afgestudeerden vaker buiten hun sector dan hbo-afgestudeerden uit andere sectoren.

Recht

Laag rendement masters • De sector recht bestaat hoofdzakelijk uit bekostigde wo-opleidingen. Het wo-bachelorrendement is de laatste jaren verbeterd, maar de masteropleidingen hebben het laagste rendement van alle sectoren. Toch zijn drie van de tien masteropleidingen selecterend. Hoewel afgestudeerden van de wo-masteropleidingen steeds gemakkelijker binnen achttien maanden een baan vinden, doen alleen afgestudeerden uit de sector taal en cultuur het minder goed.

Onderwijs

Herstel instroom • Een groot deel van de hbo-bacheloropleidingen in de sector onderwijs, stelt wettelijke nadere vooropleidingseisen aan de nieuwe studenten. Na de grote terugloop van instromende studenten in het collegejaar 2015/2016 zien we bij de pabo's en de lerarenopleidingen (hbo-bachelor) in 2016/2017 een licht herstel. In 2017/2018 is de instroom bij de pabo's verder toegenomen tot ruim driekwart van de instroom in 2014/2015, vooral door groei van de instroom in deeltijdpabo's. In de voorgaande periode daalde met name het aantal pabo-studenten met een mbo-vooropleiding, als gevolg van de invoering van bijzondere nadere vooropleidingseisen voor aardrijkskunde, geschiedenis, natuur en techniek. Opvallend is dat de sector onderwijs relatief veel studenten kent die eerder aan een andere opleiding in het hoger onderwijs zijn gestart.

Minder pabo-diploma's • De uitval binnen een jaar onder hbo-bachelorstudenten is sterk gedaald. Dit percentage ligt voor pabostudenten die in 2015/2016 zijn gestart op het landelijk gemiddelde. Tegelijkertijd is het percentage studenten in de sector onderwijs dat na een jaar van studie wisselt nog relatief hoog ten opzichte van het hbo-gemiddelde. Het dalende studiesucces van hbo-bachelorstudenten in de sector onderwijs baart zorgen: in 2016/2017 was hun studiesucces het laagste van alle sectoren. Het aantal afgestudeerde pabostudenten daalt. Hoewel het rendement van tweedegraads lerarenopleidingen zeer laag is, neemt het aantal diploma's sinds 2012 toe.

Minder SEN-studenten • Het aantal inschrijvingen en de instroom in de hbo-masters, zoals Special Educational Needs (SEN), daalt sterk. Wellicht is er minder ruimte voor professionalisering van docenten door het lerarentekort of is de markt van dit type masters verzadigd. Het rendement van de voltijd hbo-master ligt veel hoger dan het hbo-bachelorrendement en vertoont herstel na een periode van daling. Het aantal studenten met een diploma van de universitaire lerarenopleiding (ulo) of met een hbo-master is stabiel.

Snel een baan • Afgestudeerde hbo-bachelorstudenten in de sector onderwijs zijn succesvol bij het vinden van een baan. In 2015 had 96 procent binnen achttien maanden werk. Onder afgestudeerden met een wo-master is dit percentage gestegen tot bijna dezelfde hoogte. Van alle hbo- en wo-afgestudeerden vinden de gediplomeerden in de sector onderwijs het vaakst binnen achttien maanden een baan.

Taal en cultuur

Laag studiesucces in wo • De sector taal en cultuur biedt in het hbo kunstopleidingen en in het wo opleidingen op het vlak van taal en geesteswetenschappen. Het aantal hbo-bachelorstudenten loopt terug, zoals afgesproken in het sectorplan voor het kunstonderwijs (Vereniging Hogescholen, 2016), terwijl het aantal masterstudenten iets toeneemt. In vergelijking met andere sectoren is de instroom van vwo'ers en internationale studenten in de hbo-opleidingen relatief hoog. Weinig hbo-bachelorstudenten vallen binnen een jaar uit, vermoedelijk door de selectie aan de poort. Ook zijn er weinig switchers. Anders dan in het hbo wordt in het wo bijna niet geselecteerd. Het wo kent het hoogste uitvalpercentage van alle sectoren en bovendien een hoog aandeel switchers. Het rendement van wo-masteropleidingen in de sector is net als van de bachelors aanzienlijk lager dan het landelijk gemiddelde. De aansluiting van wo-masteropleidingen op de arbeidsmarkt is niet goed. Voor hbo-afgestudeerden uit de sector taal en cultuur is de aansluiting net iets minder goed dan het gemiddelde voor alle hbo-studenten. Het percentage wo-afgestudeerden dat binnen achttien maanden een baan vindt ligt ver onder het gemiddelde, hoewel er wel weer sprake is van groei. Daarnaast vinden wo-afgestudeerden steeds minder vaak een baan op niveau of binnen de eigen sector.

Landbouw en natuurlijke omgeving

Baan vinden moeilijker • De instroom en het aantal inschrijvingen in de groene hbo-bacheloropleidingen stijgen. Hbo-bachelorstudenten switchen weinig. Het bachelorrendement in het hbo is de afgelopen twee jaar sterk verbeterd, hoewel na vijf jaar nog veel studenten bezig zijn met hun studie. Waar alle hbo-bacheloropleidingen het percentage afgestudeerden dat binnen achttien maanden een baan vindt zien stijgen, geldt dat niet voor deze sector.

Daling wo-bachelorrendement • Net als in het hbo stijgen de instroom en het aantal inschrijvingen in groene wo-opleidingen. Uitval en switch uit de wo-bachelor zijn laag. Dit komt wellicht door de specifieke vwo-instroomprofielen en de beperkte internationale instroom. Het diplomarendement van wo-bachelors daalde in 2016. Anders dan in de bachelor is de internationale instroom in de groene wo-masters hoog. Deze masteropleidingen zijn allemaal Engelstalig (KNAW, 2017), terwijl de groene wo-bacheloropleidingen Nederlandstalig zijn. De wo-bachelorstudenten in de sector landbouw en natuurlijke omgeving zijn in vergelijking met andere bachelorstudenten het meest tevreden over de kwaliteit van de docenten (NSE, 2017).

Natuur

Groei instroom, veel switch • De sector natuur kent alleen opleidingen in het wo. In de bachelor is de instroom en het aantal inschrijvingen snel gegroeid. De instroom in de masters is ook gegroeid, ondanks de selectie bij drie op de tien opleidingen. Het percentage studenten dat in de bachelor van studie verandert neemt toe. Studenten switchen naar een andere opleiding in de sector natuur of naar de sectoren techniek of gezondheidszorg. Na vier jaar is een relatief hoog percentage studenten nog aan het studeren in de wo-bachelor. Acht op de tien afgestudeerden uit deze sector met een baan heeft binnen achttien maanden een baan op niveau.

Techniek

Wo-bachelorrendement laag, maar stijgend • De instroom in hbo-bacheloropleidingen in de sector techniek neemt toe en bestaat voornamelijk uit havisten. Het aantal hbo-studenten dat een bachelordiploma haalt stijgt jaarlijks. Ook de instroom in wo-masteropleidingen groeit sterk. Het percentage switchers onder wo-bachelorstudenten neemt toe en is nu het hoogst van alle sectoren. Zeven van de tien wo-switchers gaan een andere techniekopleiding volgen. Verder valt op dat het diplomarendement na vier jaar van een technische wo-bachelor het laagste is van alle sectoren. Wel is het diplomarendement in de afgelopen vijf jaren gestegen, waardoor de afstand tot andere sectoren is verkleind.

Van alle wo-masterafgestudeerden hebben afgestudeerden met een techniekdiploma het vaakst een baan na achttien maanden. Zowel hbo- als wo-afgestudeerden met een baan hebben bovengemiddelde kansen op een baan op niveau, en acht van de tien werken na achttien maanden in de richting van hun opleiding.

Gedrag en maatschappij

Daling hbo-bachelorrendement, hoogste wo-masterrendement • In de sector gedrag en maatschappij daalt het aantal inschrijvingen in de hbo-bachelor. De instroom uit het mbo is relatief hoog. Het hbo-bachelordiplomarendement is de afgelopen jaren sterk gedaald. Wel hebben hbo-bachelorafgestudeerden met een baan steeds vaker een baan op niveau, al ligt het percentage nog onder het landelijk gemiddelde. De instroom en het aantal inschrijvingen in wo-opleidingen zijn in deze sector groter dan in andere sectoren. Wel daalt het aantal inschrijvingen in de wo-bachelor de laatste jaren, terwijl dit aantal in de wo-master juist toeneemt. In het wo switchen studenten relatief vaak, maar blijven ze veelal in de sector. De tweejarige wo-(research)masters hebben het hoogste diplomarendement van alle sectoren.

Gezondheidszorg

Weinig uitvallers, hoog studiesucces • Zowel in het hbo als in het wo had ruim zes op de tien opleidingen in de sector gezondheidszorg de afgelopen jaren een numerus fixus (Inspectie van het Onderwijs, 2017c). Het aantal ingeschreven hbo-bachelor- en masterstudenten en het aantal wo-masterstudenten neemt toe. De uitval uit hbo-bacheloropleidingen daalt sterk, en gezondheidszorg behoort nu tot de sectoren met de laagste uitval. Ook in de wo-bachelor zijn uitval en switch relatief laag. Het rendement van zowel de bacheloropleidingen als de masteropleidingen is hoog. In de hbo-bachelor is gezondheidszorg al jaren de sector met het hoogste studiesucces. Mogelijke verklarende factoren voor deze topositie zijn de aanvullende eisen bij hbo-opleidingen, selectie bij hbo- en wo-opleidingen en specifieke instroomprofielen.

Snel een baan • Afgestudeerden in de sector gezondheidszorg vinden snel een baan. Van alle sectoren biedt deze sector samen met de sector onderwijs hbo-studenten de grootste kans om binnen achttien maanden een baan op niveau te vinden, en dan ook nog in de eigen sector. Ook de arbeidsmarktkansen van wo-afgestudeerden zijn hoog, en ook zij werken vaak in de richting van hun opleiding.

Sectoroverstijgend

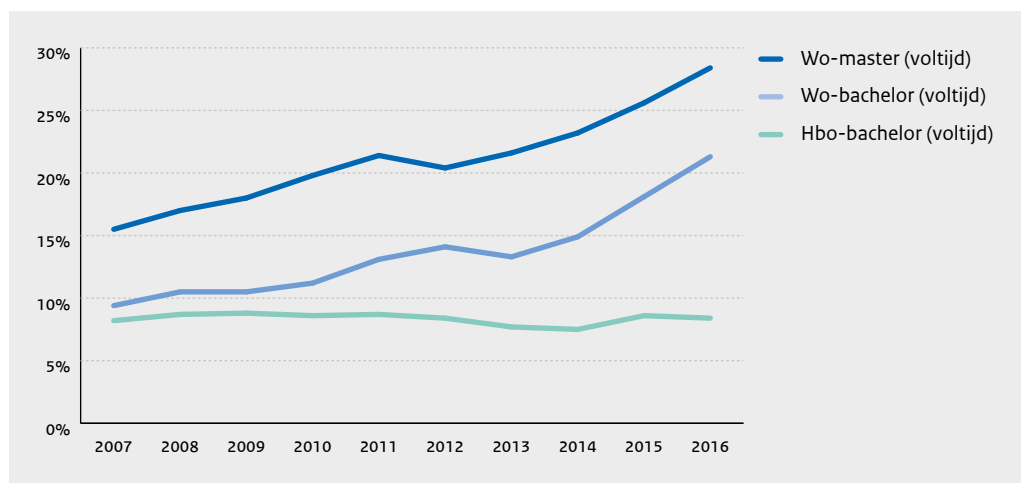
Veel internationale studenten • Opleidingen op het snijvlak van twee sectoren en brede opleidingen zijn sectoroverstijgend. Een voorbeeld is de opleiding Liberal Arts and Sciences, aangeboden op University Colleges. Deze sector is sterk selectief en is voornamelijk de kleinste sector. Wel neemt de sector in omvang toe, vooral in het wo. De hbo-opleidingen kennen nauwelijks instroom vanuit het mbo en relatief veel vwo'ers. Ook trekken deze opleidingen veel internationale studenten. Bij de wo-opleidingen vormt de internationale instroom in de bachelor eveneens een groter aandeel dan bij de meeste andere sectoren, mede omdat bijna alle bacheloropleidingen Engelstalig zijn. Wo-studenten switchen weinig. Het beeld van het diplomarendement van de wo-bachelor is grillig, maar het laatste jaar sterk gedaald. In vergelijking met alle andere sectoren studeren hier de meeste studenten af aan de eerste opleiding in het hoger onderwijs waaraan ze zijn begonnen.

6.7 Ontwikkelingen

Internationalisering

Veel internationale studenten in wo • Vooral de Nederlandse wo-opleidingen trekken veel studenten uit het buitenland. Het percentage internationale wo-bachelorstudenten verdubbelde tussen 2007 en 2016, van bijna 10 procent naar meer dan 21 procent (figuur 6.7a). 28 procent van de studenten die in 2016 instroomden in een wo-master, komt uit het buitenland. In 2007 was dat nog ruim 15 procent. Internationale studenten zijn studenten zonder de Nederlandse nationaliteit én die niet in Nederland een mbo-, havo- of vwo-diploma hebben gehaald. Het merendeel is afkomstig uit EER-landen, ongeveer een kwart bestaat uit Duitsers (Huberts, 2017). Het aandeel internationale studenten in het hbo ligt al jaren rond de 8 procent. Ook in het niet-bekostigd hoger onderwijs studeren internationale studenten. Hoeveel dat er zijn is niet bekend. Behalve studenten die volledige opleidingen in Nederland volgen, zijn er studenten die een deel van hun studie in Nederland komen doen. Volgens Nuffic (Huberts, 2017) gaat het om ongeveer 30.000 internationale studenten.

Figuur 6.7a Percentage internationale studenten dat instroomt ten opzichte van alle studenten naar onderwijssoort en fase, in de periode 2007/2008-2016/2017 (n hbo 2016/2017=82.659, n wo-bachelor 2016/2017=39.828, n wo-master 2016/2017=44.092)*

* directe of nieuwe instroom

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2018

Meeste internationale studenten in Maastricht • De mate van internationalisering in het wo-masteronderwijs verschilt sterk per sector. In de sector landbouw en natuurlijke omgeving stromen veel internationale studenten in, in de sector onderwijs nauwelijks. Met uitzondering van de sectoren onderwijs en gezondheidszorg is de instroom in de verschillende sectoren sterk toegenomen. Ook verschillen de universiteiten van elkaar in de mate van internationale instroom. In Maastricht stromen de meeste buitenlandse studenten in, gevolgd door Wageningen en Delft. Utrecht en Nijmegen hebben een relatief lage internationale instroom.

Veel uitval, hoog rendement • Internationale studenten staken aanzienlijk vaker hun opleiding in het eerste jaar dan studenten met de Nederlandse nationaliteit. Met name de uitval in het eerste jaar is hoog. Het is niet bekend of deze studenten switchen naar een opleiding in een ander land. Internationale studenten uit EER-landen switchen veel minder vaak naar een andere opleiding in Nederland dan Nederlandse studenten. Het rendement onder herinschrijvers ligt één jaar na de nominale studieduur bij internationale hbo- en wo-bachelorstudenten ruim 10 procent hoger dan bij Nederlandse studenten.

Toename internationaal personeel • De internationalisering van het wetenschappelijke deel van het personeelsbestand van universiteiten is de afgelopen jaren in een stroomversnelling geraakt: bij universiteiten werken steeds vaker wetenschappers met een niet-Nederlandse nationaliteit. In 2016 had ongeveer 16 procent van de hoogleraren, 22 procent van de universitaire hoofddocenten en 33 procent van de universitaire docenten niet de Nederlandse nationaliteit (VSNU, 2017b).

Toename aantal Engelstalige opleidingen • Momenteel is de meerderheid van de bacheloropleidingen in het hbo en wo Nederlandstalig. In de afgelopen jaren zijn steeds meer opleidingen aan bekostigde instellingen geheel of gedeeltelijk Engelstalig geworden. Deze ontwikkeling is het sterkst bij universiteiten, maar is ook te zien bij hogescholen (KNAW, 2017). Met name bij wo-masteropleidingen is het aandeel opleidingen dat volledig Engelstalig wordt aangeboden hoog, namelijk 74 procent (VSNU, 2017a). In het hbo is circa 25 procent van de masteropleidingen Engelstalig (Vereniging Hogescholen, 2017a).

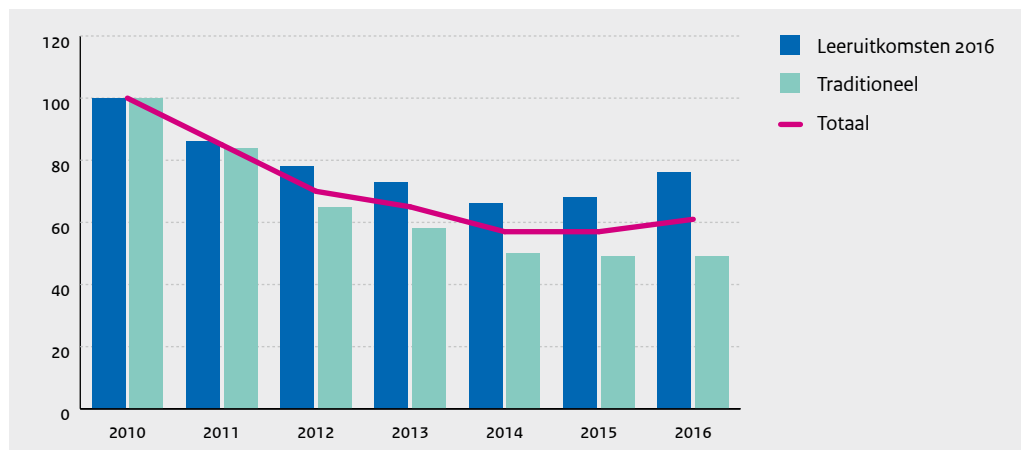
‘Verengelsing’ heeft ook nadelen • Een keerzijde van het gebruik van Engels in het hbo en het wo is dat het lesgeven in een voor de docent vreemde taal goede kennisoverdracht en inhoudelijke discussie in de weg kan staan. Daarnaast kan het ten koste gaan van de Nederlandse taalvaardigheid van afgestudeerden, terwijl het grootste deel van de afgestudeerden in Nederland aan het werk gaat. Met uitzondering van een aantal subdomeinen op de arbeidsmarkt is het Nederlands in onze maatschappij veruit het meest gebruikt (Rys, Van der Meulen en Van der Gucht, 2017). Een van deze uitzonderingen is volgens Rys e.a. (2017) het universitair onderwijs, waar sprake is van een redelijk sterke mate van ‘verengelsing’: om de aansluiting op de Nederlandse arbeidsmarkt te bevorderen zouden ook Engelstalige opleidingen aandacht moeten schenken aan Nederlandse taalvaardigheid.

Flexibilisering

Experiment leeruitkomsten • Al jaren loopt het aantal studenten in deeltijdopleidingen terug, terwijl de arbeidsmarkt vraagt om een voortdurende bij- en opscholing van personeel. Een voorbeeld hiervan zijn hbo-verpleegkunde-opleidingen, waar een groot animo voor deeltijdopleidingen is, met het aanstaande onderscheid tussen mbo- en hbo-gediplomeerden in de BIG-registratie. In 2016 zijn daarom experimenten gestart gericht op werkenden die naast hun baan een hbo-opleiding willen volgen. In het experiment leeruitkomsten kunnen hbo-opleidingen hun vaste onderwijsprogramma’s loslaten. Uitgangspunt van een opleiding is niet langer een bestaand onderwijsaanbod maar flexibel maatwerk. Er zijn 22 bekostigde en niet-bekostigde hogescholen toegelaten tot dit experiment.

Toename instroom deeltijd • Op 1 september 2017 hadden bijna vierhonderd bekostigde en niet-bekostigde hbo-opleidingen toestemming flexibel onderwijs aan te bieden. Een vijfde deel van deze opleidingen is in het studiejaar 2016/2017 gestart met leerwegaafhankelijk en flexibel onderwijs. De toegenomen instroom in deeltijd bacheloropleidingen in 2016 (figuur 6.7b) is toe te schrijven aan de bacheloropleidingen uit het experiment. Ook in 2015 was – in aanloop naar het experiment – al sprake van een toename van de instroom bij deze opleidingen, terwijl de instroom bij reguliere deeltijdopleidingen nog terugliep. Het merendeel van de opleidingen start met flexibel onderwijs in het studiejaar 2017/2018. Het aantal studenten met een individueel maatwerktraject zal verder toenemen tot meer dan de helft van het totale aantal deeltijdstudenten. De grote interesse vraagt des te meer om aandacht voor doorontwikkeling en borging van de kwaliteit van deze nieuwe opleidingstrajecten.

Figuur 6.7b Geïndexeerde instroom in deeltijd hbo-bacheloropleidingen aan bekostigde instellingen in de periode 2010-2016 (n 2016 totaal=10.352)

Bron: *Inspectie van het Onderwijs, 2018*

Aandacht voor betrokkenheid examencommissies • In 2016 en 2017 hebben de NVAO en de inspectie 34 dossiers van voorgestelde onderwijsconcepten van bekostigde en niet-bekostigde hogescholen beoordeeld. Er is 23 keer een positief advies gegeven. Het reguliere aanbod biedt als referentiepunt houvast bij de ontwikkeling van het flexibele onderwijs. In hoeverre sprake is van verschuiving richting individueel maatwerk verschilt per dossier. Opleidingen zetten in op validering van eerder verworven kennis en kunde via assessments. Belangrijke aandachtspunten vinden we de betrokkenheid van de examencommissie (Van Driehuisen-Kok en Pol, 2017) en de mogelijkheden om bij verlies van werk de opleiding, waar veelal werkplekvereisten zijn, te kunnen voortzetten.

Aandacht voor afstemming voltijd en deeltijd • Uit voortgangsrapportages van instellingen die sinds 2016 individuele maatwerktrajecten aanbieden, blijkt dat de afstemming tussen de deeltijdopleiding en de voltijdopleiding voor de examencommissies de aandacht heeft. In de komende jaren moet blijken hoe het opleidingsmanagement en de examencommissie in staat zijn zicht te houden op zowel het reguliere traject als de individuele maatwerktrajecten. Dit is nodig om de kwaliteit van alle verschillende routes die tot een diploma leiden, te kunnen borgen.

6.8 Nabeschuiving

Uitdaging om positieve ontwikkelingen uit te bouwen • We zien positieve ontwikkelingen in het Nederlandse hoger onderwijs. Het aantal studenten neemt toe. De belangstelling voor deeltijdonderwijs trekt aan. De jarenlange daling van het studiesucces in het hbo is gestopt. Het arbeidsmarktperspectief voor hbo- en wo-afgestudeerden is goed. Het aantal opleidingen dat een herstelopdracht krijgt bij de opleidingsaccreditatie is beperkt. Toch zien we diverse ontwikkelingen die druk leggen op de goede positie van het Nederlandse hoger onderwijs. Zo is het rendement in het hbo nog steeds laag. De kwaliteitsborging van het accreditatiestelsel moet verbeteren om de kwaliteit in stand te houden. Het aantal internationale studenten stijgt, wat meerwaarde kan hebben maar mogelijk tegelijkertijd de toegankelijkheid beperkt voor studenten met een Nederlandse vooropleiding. Ook de informatievoorziening aan (aspirant-)studenten moet transparanter om de toegankelijkheid niet te belemmeren. Kwaliteitsafspraken kunnen een rol spelen bij de invulling van de specifieke uitdagingen van elke instelling.

Daling studiesucces hbo-studenten gestopt • De participatie en het studiesucces in het bekostigd hoger onderwijs laten in het algemeen hetzelfde beeld zien als voorgaande jaren. De jarenlange daling van het diplomarendement in het hbo is echter gestopt: het rendement is wat gestegen.

Kwaliteitsborging accreditatiestelsel moet versterkt • Afgelopen jaar onderzocht de inspectie de bestaande opleidingsbeoordelingen. Deze accreditaties, die de kwaliteit van de opleidingen borgen, functioneren adequaat. Peerreview is hiervoor de basis. De zeggenschap over de organisatie en inrichting van de beoordeling van opleidingen wordt met de vernieuwing van het accreditatiestelsel nog meer dan voorheen bij de instellingen gelegd. Versterking van de kwaliteitsborging van het accreditatiestelsel is noodzakelijk, zodat de betrouwbaarheid van de beoordeling van de basis-kwaliteit niet onder druk komt te staan.

Selectieprocedures moeten transparanter • De laatste paar jaar is er veel veranderd in het hoger onderwijs. Met de afschaffing van de loting is het aantal hbo-bacheloropleidingen met een numerus fixus afgenomen. Selectie bij wo-masteropleidingen is toegenomen sinds afschaffing van de doorstroommaster. Op verschillende vlakken moet de transparantie verbeteren om risico's te beheersen. Voor een aanzienlijke groep studenten is het niet duidelijk of hun masteropleiding selecteert of niet, welke criteria bij selectie worden gebruikt en hoe wordt beslist. Dit speelt ook bij bacheloropleidingen die nu via decentrale selectie studenten selecteren. Alleen door goede voorlichting kunnen aspirant-studenten zich optimaal voorbereiden en wordt de toegankelijkheid niet onnodig beperkt.

Flexibele routes uitdaging voor examencommissies • De belangstelling voor deeltijdopleidingen groeit weer. Binnen het experiment leeruitkomsten zijn de eerste stappen gezet waarin opleiding en student samen vormgeven aan een individueel maatwerktraject. De ruimere mogelijkheden vragen om duidelijke kaders waaruit blijkt wie in aanmerking komt en hoe een Ad-, bachelor- of master-diploma in het hoger onderwijs kan worden behaald. Ook hier is transparantie geboden, in de oriëntatiefase en tijdens de studie. Daarbij stellen de flexibele routes examencommissies voor de uitdaging om zicht te krijgen en te houden op zowel de bestaande reguliere voltijdopleidingen als de invulling van individuele maatwerktrajecten. Immers, alle verschillende routes moeten tot hetzelfde eindniveau leiden om de waarde van het diploma van de opleiding als geheel te kunnen borgen, nu en in de toekomst waarin maatwerk mogelijk een grotere rol heeft om te kunnen inspelen op wensen en veranderingen in de arbeidsmarkt.

Grotere belangstelling voor zelfstandige Ad's • Met ingang van 1 januari 2018 hebben Ad-opleidingen een eigenstandige positie in het hoger onderwijs. De interesse in Ad's is flink toegenomen. Ad's zijn vooral bedoeld voor mbo 4-gediplomeerden en daarnaast voor mensen met een aantal jaren werkervaring. De komende jaren moeten uitwijzen of met de eigenstandige profilering de toegankelijkheid tot het hoger onderwijs is bevorderd, of dat er een nieuwe overgang met instroomeisen en selectieprocedures van Ad naar hbo-bachelor is geïntroduceerd. Mbo- en hbo-instellingen werken samen om een goede aansluiting te bewerkstelligen. Uitdaging binnen deze samenwerkingen is het overbruggen van verschillen tussen mbo en hoger onderwijs. Omdat de Ad-opleidingen deel uitmaken van het hoger onderwijs, zal de eindverantwoordelijkheid en de borging van de onderwijskwaliteit bij het hbo moeten liggen.

Goede voorlichting nodig • Alle nieuwe mogelijkheden om onderwijs te volgen leiden tot een uitbreiding van onderwijsaanbod in het hoger onderwijs. Maar de veelheid aan mogelijkheden vraagt ook om extra aandacht voor voorlichting aan studenten. Om misleiding te voorkomen is naleving door onderwijsaanbieders van belang, zodat voor aanvang duidelijk is wat bij afronding van een opleidingstraject is bereikt en of daar een graad (Ad, bachelor, master, doctor) aan is verbonden.

Grote instroom buitenlandse studenten beheersbaar? • Een in het oog springende verandering is de toename van het aantal internationale studenten in het hoger onderwijs. Vooral in het wo is de toename groot. De internationale studenten die ingeschreven blijven, halen gemiddeld eerder hun diploma dan studenten die ingestroomd zijn vanuit het Nederlandse voortgezet onderwijs of het mbo. Door internationalisering krijgen studenten de kans te leren omgaan met diversiteit en kunnen ze interculturele vaardigheden opdoen. De kruisbestuiving in een diverse studentenpopulatie zou er bij opleidingen met een grote internationale instroom toe kunnen leiden dat Nederlandse

studenten hun studie vlotter afronden. Maar de groeiende instroom van internationale studenten roept ook beheersbaarheidsvragen op. Zijn instellingen in staat de komende jaren nog meer internationale studenten te ontvangen en tegelijkertijd de Nederlandse studenten daarbij niet te verdringen? En zijn er instellingen die de komende jaren afhankelijk worden van de internationale instroom voor de continuïteit? Voor het aanbieden van een opleiding aan een buitenlandse nevenvestiging spelen soortgelijke vraagstukken. De buitenlandse nevenvestiging moet meerwaarde bieden aan het Nederlandse hoger onderwijs. Daarbij mag geen bekostiging worden aangewend voor het in stand houden van een buitenlandse vestiging.

Nederlandse taalvaardigheid onder druk? • Twee derde van de wo-masteropleidingen is Engelstalig. Dit maakt 'international classrooms', waarin Nederlandse en internationale studenten samen les krijgen, mogelijk. De internationale dimensie biedt voordelen, mits docenten de Engelse taal voldoende beheersen om hun kennis goed over te dragen en inhoudelijke discussies te voeren. Belangrijk is de bewuste keuze van een opleiding, zodat deze voordelen daadwerkelijk gerealiseerd kunnen worden. De vraag is echter of elke student gebaat is bij een Engelstalige opleiding. Krijgt de student voldoende de gelegenheid om ook Nederlandse taalvaardigheid op een hoog niveau te verwerven? Hoe wordt dit door opleidingen geborgd, zodat internationalisering meerwaarde heeft? In veruit de meeste domeinen in de maatschappij is het Nederlands immers de meest gebruikte taal, meestal exclusief (Rys, Van der Meulen en Van der Gucht, 2017). Daarnaast moet worden voorkomen dat de taal waarin een opleiding wordt aangeboden onnodig tot selectie leidt.

Literatuur

- Algemene Rekenkamer (2018). *Voorinvesteringen en medezeggenschap hoger onderwijs*. Den Haag: Algemene Rekenkamer.
- Berg, L. van den, & Gaalen, R. van (2018). *Studeren en uit huis gaan nog haalbaar? Samenhang met sociaal leenstelsel en ouderlijke welvaart, 2007–2016*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).
- Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Tholen, R., Duysak, S., & Nooij, J. (2017). *Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2016*. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.
- Cedefop (2017). *Statistical overviews on VET – Netherlands – 2017*. [S.l.: Cedefop].
- Driehuizen-Kok, J. van, & Pol, M. (2017). Flexibilisering zorgt voor taakverzwaring. Examencommissies aan de bak bij flexibele opleidingen in het hbo. *HO Management*, (6), 8-12.
- Gibbs, A., Vries, O. de, Beccari, L., & Raijmakers, A. (2017). *ENQA Agency Review: Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders (NVAO)*. [S.l.: s.n].
- Huberts, D. (2017). *Update incoming student mobility in higher education 2016-2017*. Den Haag: Nuffic.
- Hulle, R. van, Hooft, L., Marchal, B., Zwaneveld, J., & Vijncke, M. (2017). *Landelijke Monitor Studentenhuisvesting*. Editie 2017. Uitgevoerd in opdracht van Kences en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, in samenwerking met Kences-deelnemers, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Nuffic, LSVb, VSNU, Vereniging Hogescholen. Delft: ABF Research.
- Imandt, M., Berg, E. van den, Mulder, J., Verbeek, F., Petit, R., & Meng, C. (2015). *Klaar voor de groei? Monitor uitrol Associate degree*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- Inspectie van het Onderwijs (2017a). *De financiële staat van het onderwijs 2016*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2017b). *De opleidingsaccreditatie in het hoger onderwijs. Tussenbericht over de kwaliteit van het Nederlandse accreditatiestelsel*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2017c). *Selectie: meer dan cijfers alleen*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2017d). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2015/2016*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2018a). *Analyse ISO-klachtenlijst extra kosten in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2018b). *Selectie in de wo-master. Eerste resultaten van het lopende onderzoek studiejaar 2017/2018*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2018c) (nog niet verschenen). *Studeren met een functiebeperking. Het profileringsfonds*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- KNAW (2017). *Nederlands en/of Engels? Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs. Verkenning*. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW).
- NVAO & Inspectie van het Onderwijs (2016). *Van verleden naar toekomst: de universitaire Lerarenopleidingen. Aandachtspunten voor de opzet van nieuwe opleidingen*. Den Haag: Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO); Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- NVAO (2018). *2017 in cijfers. Jaarbericht*. Den Haag: Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO).
- NSE (2017). *Nationale Studenten Enquête 2017*. Geraadpleegd op 15-02-2018 van www.studiekeuze123.nl/nse.
- OCW (2015). *Eigen bijdrage studenten. [Brief aan] instellingen, LSVb, ISO, VH, VSNU, Inspectie van het Onderwijs, 28 april 2015*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap (OCW).
- Rijken, S., Leng W. de, & Coppiëns, P. (2017). Belangrijk bij selectie: Adequate voorlichting en gelijke doorstroomkansen. *HO Management*, (6), 4-7.

- ROA (2017). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt*. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA).
- Rys, K., Meulen, M. van der, & Gucht, F. van der (2017). *De staat van het Nederlands. Onderzoeksrapport. Over de taalkeuzes van Nederlanders en Vlamingen in het dagelijks leven*. Den Haag: Nederlandse Taalunie; Amsterdam: Meertens Instituut; Gent: Universiteit Gent.
- Vereniging Hogescholen (2016). *Vierde voortgangsrapportage sectorplan hbo kunstonderwijs studiejaar 2015-2016*. Den Haag: Vereniging Hogescholen (VH).
- Vereniging Hogescholen (2017a). *Factsheet Engelstalige opleidingen*. Den Haag: Vereniging Hogescholen (VH).
- Vereniging Hogescholen (2017b). *Handreiking communicatie conversie bacheloropleidingen hoger economisch onderwijs. Communicatie over de planningsneutrale conversie van bacheloropleidingen hoger economisch onderwijs per 1-9-2018*. Den Haag: Vereniging Hogescholen (VH).
- VSNU (2016). *Academici op de arbeidsmarkt. Rapport aansluiting arbeidsmarkt*. Den Haag: Vereniging van Universiteiten (VSNU).
- VSNU (2017a). *Factsheet taalbeleid universiteiten*. Den Haag: Vereniging van Universiteiten (VSNU).
- VSNU (2017b). *Internationaal personeel. Feiten en cijfers*. Geraadpleegd op 02-01-2018 van: http://www.vsnu.nl/f_c_internationaal_wp.html.
- VSNU (2017c). *Toelating master. [Brief] aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Mevrouw dr. M. Bussemaker, 16 juni 2017*. Den Haag: Vereniging van Universiteiten (VSNU).

Nadere informatie vindt u op www.destaatvanhetonderwijs.nl